

IRODALOM A FILMEN.

Mint a macska, mikor a tükörbe néz, úgy ámulhatott el az első ember, aki először látta képen mozogni az embert és a film felfedezése tulajdonképpen a mozgás megörökítésének feltalálása volt. Az ember fölfedezte, hogy nem állítja meg a Niagarát, mikor megörökíti, követni tudja a lehulló cseppet és a futó ló lábának elnyúlt mozdulatait. Egy kóró szaladt végig a steppén a rohanó tatár csordák nyomán, Chaplin milliók emlékezetébe rajzolta kacsázó járását, filmszínésznőket tett világhírűvé a szájuk mozdulata, a film jó úton haladt. Abban tobzódott, ami lényege: a mozgásban.

A világoosság, mely a kezdet ösztönösségében élesen mutatta a film lényegét, idővel egyre sűrűbb tájékoztatlansággá zavarodott, ide-oda kapkodtak ragyogások, pazar díszletek, szép tájak, fülbemászó dallamok és idomított mozgások között. Ez a boldog és buta zavarodottsága a bőségnak ma már csökkenőben van, a fejlődés a halmozás stációján régen túljutott, de Reinhardt, mint filmrendező ebben a bőségben találta cselekvési területét. Elfelejtette, hogy a remekmű ott kezdődik, ahol a művész mindent elfelejt, ami fölösleges. Ott, ahol a lemondás, az anyag kötelező és tiszta szépsége, a forma szigorú és észrevétlen fegyvermezeje.

A színjáték.

Reinhardt filmjének legfőbb jellemzője, hogy filmszerűtlen, szabadteri játékot csinált a Szentivánéji Álom-ból és azt lefényképezte. Pedig, ha vannak témák, amelyek pusztán létükkel köteleznek a megvalósításban, ez a téma ilyen. Shakespeare remekével a kezei között Reinhardt ezt a kötelezést úgy vélte vállalni, hogy minél gazdagabban jeleníti meg a dtámaköltő álmát. A gazdagságban valóban nincs hiba, a ruhák, a díszletek ragyognak, a természet is úgy ragyog, mintha díszlet lenne. Az erdő romantikus, ami talán még illik az álomhoz, a kifejezés eszközei materiálisak és foghatók, ami nem illik sem az álomhoz, sem a filmhez. Túlságosan sok a fémes csillogás a képeken és túlságosan kevés az elmosott fény. A rendező képzelete megdöbbenően hozzáragadt a szavakhoz, tehát távol áll a filmtől, túlságosan valóságosak az eszközök, melyekkel a képzelet dolgairól beszél. Ha a tétel mondjuk így hangzik «Az Éjkirály fekete palástjával betakarja a földet», Reinhardt vesz egy Éjkirályt, ékes és csillogó fekete ruhában, palástot ad reá és a palást valóban betakarja a filmen látható földet. Elveti a fényhatásokat egy kétségtelenül hatalmas fekete posztó miatt, ami nem lenne még nagy baj és ahogy az éjkirály után úszó palást szétterül az egyenesen szép jelenet. De ez a kép még percekig nyúlik, a palást alatt alakok tolonganak és ezek hordozzák az uszályt völgyön és lejtőn keresztül: ez már sok a pazar valóságból. Reinhardt nyilván meg akarta személyesíteni a sötétséget, ami rendjén lenne, viszont természetes az is, hogy a film nem akarja elviselni ezt a fajta materiális megjelenítési módszert. A nézőnek erős a gyanúja, hogy az egész film úgy, ahogy van lényegesen szebb volt a felvevőgép lencséje

előtt, mint a vetítésben. Reinhardt a filmrendezés összes kínálkozó eszközeit igénybevette, csak éppen egyet felejtett ki: a fényképezőgépet.

Az álom és a darab szinte követeli a kötetlenséget, mely nem ragasztja a képeket kosztümökhöz, képzőművészeti stílusokhoz, egyebekhez. Shakespeare az «athéni király» esküvőjének keretében játszhatja le az álmot, Reinhardt egykori angol ruhák utánzataiban találja a darabot, a táncosnők fátylai, melyek a térdük táján rojtosan elfognak már nagyon elmúlt divatokat elevenítettek fel indokolatlanul. Minden van a darabban: régi angol viselet, «békeidők»-beli divat, Markó Károly festményeihez hasonló táj, huszadik századi rendezéstechnikai lehetőségek; csak éppen időnkivüliség nincsen. Néhány remek jelenet, mint a két lány és két vőlegény jó humorral megcsinált veszekedése még mentik időnkint a helyzetet, noha a színészek sok tekintetben túljátsszák a szerepüket és Reinhardt bábukat csinált belőlük. Persze a shakespearei idea tökéletessége és filmretermetsége így is élménnyé avatják a film néhány részletét, főként Puck jóvoltából, de nehéz arra nem gondolni, hogy a film mennyivel több és jobb lehetett volna. Reinhardtól bármennyire kelletlenül is kénytelen azt hinni az ember: nincs tisztában azzal, hogy az idő múlik.

Egészen tökéletes és talán egyedül az, a kis Puck figurája és a gyerek-színész, aki megjeleníti. Puck a filmben szimbolummá nő, állandó ugrándozása a film központi motívuma, nevetése szinte megrázóan borzalmas és könnyed, ő ténylegesen megszemélyesíti a mögötte álló eszmét, ezt a nyüzsgő, nyugtalan, fonalakat bonyolító és mindent összezavaró rosszaságot. Mintha éppen a nézőtérrel ugrott volna föl a vászonra ez az apró intrikus szellem, mely mindannyiunkban él és egyikünkben sem nyugszik. Vitán felül áll, hogy ő a darab bázisa és hogy ő a leggyakrabban mutatkozó szereplő az Reinhardtnak is nagy érdeme. Egymaga szinte megmenti a filmet. A sikert ő vívta ki, Reinhardt nevének minden bemutatót-megelőző sikere mellett, Shakespeare neve mellett, a pompa mellett, mely a kevésbé kényes nézőt nyilván elkápráztatja és Reinhardt személye felé irányuló kritikátlan áhítatba ringatja. Egy jó filmrendező valószínűleg többet tudott volna kihozni a film számára Shakespeare komédiájából és ha Walt Disney rajzfilmet készítené belőle, a Szentivánéji Álom legjobb megjelenítési formájára találna évszázadokkal a költő halála után.

A regény.

Amit Tolsztoj Karenina Annájában megteremtett, azt a vásznon Greta Garbo, illetve szűkebben Garbo szája jeleníti meg. Ez a száj játssza a film főszerepét, némelyik mozdulása olyan finom és kifejező, hogy egymaga elég egy filmhez. Garbo nagysága itt is, mint másutt az, hogy nem típus, nem vamp, nem írógépkisasszony, nem kedves üresség, hanem egyszerűen, azaz sokatmondóan asszony. Eszközei egész csöndesek, játéka végtelenül halk, mentes minden kitéréstől és hangos szótól, nevetése a mosoly és kétségbeesése egy szájrándítás. Kevés nagyobb hamisítás történt, mint az, mikor Amerika sex appeal-nőt faragott annakidején ebből a színésznőből, akin a művészet kemény belső aszkézise érzik. Hogy milyen ruhában van, az szinte mindegy, Garbo érzékisége az arc érzékisége, szellemmel telített erotika, mely a szájé és a szemeké. A film: ő, a többi főszereplő statisztál mellette, noha például Karenin alakítója igen jól játszik. A Tolsztoj-regények közül kétségtelenül a Karenina Anna az, amelyik filmre leginkább alkalmas,

ami történik benne, elég kevés ahhoz, hogy helyet adjon a színész játéknak is, elég általános, hogy népszerűséget szerezzen a filmnek azoknál, akik a regényt unottan tennék félre. A havas tájak és a szokott műtermi rekvizitumok, melyek már szükségképpen Oroszország hangulatát keltik, nem okoztak nagyobb élményt, de nagyobb csalódást sem. A rendezés egy helyen Garbóval együtt és egy nívón remekelt. Ahogy a vonatablak világossága egyre gyorsuló tempóban futott végig a Karenina Anna arcán, a vonat katógása egyre erősödött és az arc egyre jobban szorongott: az fény, hang és színjátszás olyan együttese volt, melyet aligha felejt el egyhamar a néző. Zavaró motívum alig akad a filmben, az a nagyon jó átlag, mely a kultúrát jelenti.

A ponyva.

Bizonyos ponyvaműveltség kell ahhoz, hogy a jámbor néző egy filmre vett detektívtörténetet utolsó ízéig és minden mozzanatáig megértsen. Kell tudni a detektívregény szokásos és mesterségbeli fordulatait. A «detektívtörténet» tulajdonképpen nem egészen filmre való téma, mert hiányzik belőle az az egyszerűség, mely érthetővé teszi a történeteket, a szétágazó fonalakat nehéz összefogni annak, aki nem járatos a tárgyban és a filmszalagon nem lehet visszalapozni. Viszont az események szigorú sodrása, a revolverrel való célzások izgalmas mozdulatai és az egyéb kellékek a közönség széles rétegeinek vonzódása biztossá teszik az átlagos sikert és főleg a jó bevételt. A «Sang-Hai-i Sherlock Holmes», a kitünő Warner Oland abban különbözik a szokásos mesterdetektívektől, hogy jól játszik, gondolkodás közben nem tolja elmaradhatatlan pipáját szájának egyik sarkából a másikba, szereti a gyerekeket, nem kerit nagy feneket a dolgoknak és általában a tisztességes polgári magatartást képviseli az írók által agyonábrázolt mesterdetektívek társaságában. A nyomozást mintegy papucsban folytatja le és az embernek az az érzése, hogy a mesterdetektív tevékenysége általában veszélytelen, aminthogy filmen játszani, vagy regényhősnek lenni az is. A mixtum a következő: egy adag humor, egy adag emberszeretet a detektív részéről, egy adag romantikus nyomozókedv a fia részéről, egy célját találó és sok célját nem találó revolverlövés és a végén a meglepő fordulat, mely szerint rajtaütésszerűen kiderül, hogy a legfőbb ellenség a munkatárs. Az érdekességet a film scénáriuma az egyszerű dolgok megdöbbenő voltából veszi. Charlie Chan alakjában — és ez az újdonság a szokott recept mellett, — van valami kis szatíra a szokványos csálhatatlan mesterdetektívi magatartás ellen. Ahhoz, hogy vérfa-gyasztó legyen, kevés gyilkosság van a filmben, ahhoz, hogy gyönyörködtető legyen, kevés lélek van benne.

* * *

Nem véletlen talán, hogy a három bírált film mindegyike fölé egy-egy irodalmi műfaj nevét írhattuk. A film egyelőre az irodalom morzsáiból él, ezek a morzsák lehullhattak Shakespeare és lehullhattak Conan Doyle asztaláról. Ami az irodalmi műfajú filmek kivül van: az operett, vagy esetleg néha egy jó történeti film, kevés. Regény a filmen, darab a filmen, ponyvahistória a filmen van elég, egyenesen filmre termett remekmű a filmen semmi. A film nagy átlagában ma még más kifejezési lehetőségek műfajaiban él, még más művészetektől tanul, nem az élettől, témákat vesz meg és nem önmaga lényegébe mélyül.

SZINHÁZ.

Ti szegény lányok.

Boross Elemér színműve a Nemzeti Színházban.

Negyedik darabja a fiatal írónak, aki a megelőző hárommal fiatalágának is, íróvoltának is annyi örvendétes jelét adta. Most máról-holnapra olyan színpadi darabgyártóvá öregeedett, mint annak a rendje. Megalkudott a legútszélibb moziüggyekkel. A kritikus, aki a jóhiszemű ügyefogyottság és botorkálás iránt is megértő és elnéző, az ilyen számító olcsó-jánoskodásokkal szemben nem érezheti magát kíméletre kötelezettnek. Ebben a tákolmányban nincs egy szemernyi írói elgondolás, nincs egy épyökerű helyzet, nincs egy jól meglátott alak, nincs egy elevenbetaláló mondat.

A menetjegyirodában dolgozó «szegény lány»-ról kanyarít — jólismert minták szerint — érzelmes történetet. Ácsingózásáról a füzetes ponyvából szintén jólismert «nagy élet», Riviéra és luxusszálló után. Természetesen kálváriaút lesz ebből a szédült ábrándból, mely a legképtelenebb színpadi véletlenségek jóvoltából ezúttal meg is valósul s a kálváriajárás leggyötrelmesebb stációja éppen ez a kis kóstoló ama bizonyos «nagy élet»-ből, mely — halljátok meg, ti szegény lányok! — szintén nem mindig fenéig tejfel. Káprázataitól megfosztva, «viszont» tapasztalatokkal megajándékozva és a lélek békéjében megerősödvé, a szegénységében is állítólag finnyás ízlésű és ürilelkű kis írodás kisasszony az olasz príncipe léha légköréből visszaszerényedik az irodai titkár úr oldalán kínálkozó polgári boldogságba. Ebben a szerző is nagyban a kezére jár, amidőn a jómódúakat vagy burokbanszületetteket habozás nélkül mentesíti minden olyan tehertételtől, amit a kispénzűek

«jellem» titulusa alatt hurcolnak magukkal egy életen át.

Ha már az író felszedett egy végzetes ötletet, mely három felvonásnyi csűrés-csavarás sívár kényszerével bosszulta meg magát: a színháznak ridegen el kellett volna előle zárkóznia. Ilyen híg «mese», ilyen bicegő lélektan, ilyen üres dialógus felszolgálásával a Nemzeti Színház a magánintézetek silányabb fajta teljesítményeivel vállal hozzá nem méltó vetélytársi szerepet. S azokban legalább a rendezés is több leleménnyel és hajlékonysággal igazodik az olcsó szórazoktatás igényeihez! Itt — habár szinte teljes vígszínházi együttes dolgozott a színpadon — még valami megtisztelő nagyképűség is sokat rontott az egészen. Tökés Anna, Makay Margit, Rajnay Gábor, Berky Lili, Jávor Pál, Maklár Zoltán derekas művészetére ezek között a falak között külön feladatok várnak, mint aminőkben bemutatkozniok most alkalom adatott; olyan feladatok, amelyekhez hozzá kell magasodniok s nem mint ezek, amelyekben semmi egyéb nem hárult művészetükre azon a kétes értékű szolgáltatáson kívül, hogy a rájuk bízott alakok ijesztő ürességét a maguk egyéni tekintélyével és csillogásával úgy-ahogy — el-takarják.

Napraforgó.

*Babay József falusi komédiája a Nemzeti Színházban*¹

Reinhardt kedvencének, Schönherrnek *Föld* című «komédiá»-járól néhai Ambrus Zoltán úgy vélekedett, hogy címe helyesebben ez lehetne: «Néhány undok paraszt». Babay somogyi komédiája nem kevésbé naturalista termék, noha az «undokság»-ot ő nem glorifikálja, ellenkezőleg, meg sem látja, annyira szereti a

maga somogyországi parasztjait. Mint Fülöp király a spanyolt büszkének: ő a magyar falu gyermekeit faragatlannak szereti. Nagy szerelmében aztán azt sem veszi észre, hogy alakjai egy kicsit erről a szertetről koldulnak, mert annyira idealizálódnak a nyersség irányában, akár csak a régi népszínművek parasztjai kivasaltság dolgában. Nem üres tarisznyájú író Babay, van megfigyelőképessége, van szíve is, csak önfegyelme nincs még elég s a durvább hatásokról nem bír lemondani. Parasztbohózata egy csomó, külön-külön elég jóízű alakot kever együvé a nagyon igénytelenül értelmezett «mulatságosság» kondérjában s abban az egyéni ízek egy kissé gusztustalan «datyak»-ká keverednek össze, hogy azt a szót használjam, amit az író az est folyamán vagy ötvenszer elsüt.

Vékonypénzű a meséje is, jóformán csak arra való, hogy főalakjainak, a falusi «bájasszony»-nak a valóságból ellesett figuráját állandó szerephez juttassa. Ennek rajzában van legtöbb írói készség s a «Kleinmeierei» színpadi nagymestere, Vaszary Piroska, széltére gyönyörködtethet benne a biztos jellemzés és igazi kedély ritka gazdagságával, méltón töltve be a nagy Rákosi Szidi s a mélyen emberi Kiss Irén helyét. A többi alak mind a már-már kabaré-ihletésű fordulatokhoz kénytelen illegetni játékát; ezek a fordulatok egy kicsit a *Makrancos hölgy*, egy kicsit a *Lysistrata* jól bevált és elnyúlhatatlan hagyományaira támaszkodnak.

Ha a mozaikkép szétesik is: törmelékeiben pompásan csillog. A legkisebb szerep is kitűnő művészek gondjára került s a játékmester, Kiss Ferenc, szinte fanatizmussal viszi őket ütközetbe. Legnagyobb meglepetést talán Lehotay robusztus parasztlegénye keltett: nyámnyilaságában is érezni lehetett az erőt, erejében is a kedvességet. Somogyi

Erzsi kivált a harmadik felvonás záróakkordjaiban fogta meg a szíveket. Vízvári Mariska, Ligeti Juliska vérbő művészi igazsága szinte szétfeszíti a hevenyészett karikatúra kereteit. Hosszú Zoltán, Pethes Sándor, Bartos, Pataki, valamennyi nagy a kicsinyben. A Gózon—Berky Lili-pár mintha még az új portán nem egészen lelne rá régi hangjára. Viszont Makláry egyéni remek «kiállítás»-ával sikeresen ellensúlyozza mondanivalóinak meglehetősen sületlenségét. Az egész «rosszseb»-komédiára a Nemzeti Színház túlságosan büszke nem lehet.

Volt egyszer egy asszony...

Fendrik Ferenc színjátéka a Vigszínházban.

Ritka dolog a Vigszínházban a szerzőavatás. Ha most ez egyszer megesett, az lett volna kívánatos, hogy: új író jelentkezéséről is beszélhessünk. Sajnos, a fiatal zalaegerszegi újságíró bemutatkozása ebben a tekintetben nem sok jóval biztat. A félvilági nő tiszta szerelméről mond el inkább novellai hangon, semmint drámailag összefogva olyan történetet, aminőhöz a százesztendőös *Kaméliás hölgy* óta a közönségnek már a harmadik emberöltőn át van szerencséje a világ valamennyi színpadján. Margitot most Lenkének hívják, Armand-t Ivánnak s a tüdőbajt az helyettesíti, hogy korunk «tévedt nő»-je, jobb belátásra térve, a fiút átjátssza ártatlan huga kezére. A «régí dal» így kevésbé szívbemarkoló, legfeljebb talán — hamisabban szól. A fiatal Fendrik lélektani indítékokon nem sokat aggságoskodik, naiv ügybuzgalommal hatásos színpadi jeleneteket kerget, bizonyos érzéket a hatássóság iránt el is árul, bár sokat ellentmond azzal, hogy a «nagyvárosi élet» rejtelmait egy kissé vidéki szemmel, a krajcáros színházi újságok beállításában látja, nem azzal a fölényel és ben-

fontossággal, amivel fővárosi szerzőkarsai rajzolgatják «életkép»-eiket.

Éppen ebben az «életkép»-áradatban milyen örvendetes lehetett volna, ha a Vígszínház egy kevés friss levegőt szivattyúzott volna be áporodott légkörű csarnokába! Elhelyett elment vidékre új szerzőt keresni s hazajött egy második Bús Fekete Lászlóval; annak is egyelőre inkább csak az ígéretével. Most azután lesz majd két Bús Feketeje, amikor pedig — egy is sok volt belőle . . .

Az előadás szép, gondos s annyi rangemeléssel ajándékozza meg a darabot, hogy a tálalás művészete messze felülhaladja az étekrend minőségét. Lázár Mária ragyogóan szép és keresetlenül választékos kokottja sok mindenben segítségére siet a szerzőnek, éppen azokban a mozzanatokban, ahol ez a legjobban botorkál és gyámoltalankodik. Ágai Irén eleinte külsőséges, sokszor szerepfelmondó, de a harmadik felvonásban magára talál, megjönnek az igazi szívhangjai. A Kolozsvárról felhozott ifjú Kovács György rokonszenvesen mutatkozott be, noha szerepe igen szűk hangterjedelemre szorítja. Öröm látni Tolnay Klári biztató fejlődését: most már nemcsak a fiatal-sága sugárzik, hanem a tehetsége is. Játéktársa, Egry István, néha még feleslegesen aláhúzog. Beregi jól megállta helyét az «ünnepélyes fejű» pénzember szerepében. Ajtai Andor rövid jelenetében is élet és színesség költözött a színpadra. Az életszerűséggel adós Gárdonyi sem maradt, csak a rábizott figura ne volna olyan izléstelen és — fölösleges! Rendezés, színpadi képek: kifogástalanok.

A gazdagember.

Lakatos László vígjátéka a Magyar Színházban.

Farkas Aurél budapesti bankár hanyattatásainak vagyunk tanui há-

rom felvonáson át, konjunktúra és diszjunktúra hullámai között. Ez a Farkas alapjában bárány: ha nem is egészen önzetlenül, de szakmabelieknek, öreg és becsületos, nemkülönbön ifjú és léha mágnásoknak s végül nagyvilági szépasszonyoknak egyaránt nyitva áll a szíve és a pénztárcája. Mindenki kiharcolja és — legalább ideiglenesen — elhasználja: egyik pillanatról a másikra a milliomosnak egyetlen tantuszra való pénze sem marad. Pedig a zsugorgatásig igénytelenül élt. Csak most, mindenéből kifosztva, ül fel a Látszat lóhá-tára, hogy hitelképessége felől jó véleményeket ébresszen. De már a külszín varázsa is foszladozik, már alku-dozni kezd a «szégyen a futás, de hasznos» régi elvével, midőn egyszerre megint megindul asztala fiókja felé a százezresek processziója. Semmi akadály, hogy talpra ugorjék s egyúttal visszazökkenjen régi, kopott, de «waschecht» életformáiba.

Sivár világot tár elénk Lakatos új darabja a színház megelőző újdonságának, az *Úr katonái*-nak világa után a *Pérez zsoldosai*-nak világát. Úgyesen sorozja a fonalat s ahol az mégis el-elszakadna: a színpad legbevéltabb fogásaival — összecsirizeli. Néhány lelkes kritikusa Molière-t emlgette. Valljuk meg, van a darab harmadik felvonásában olyan fordulat, amely már-már a valódi jellemvígjáték felé nyit távlatot: a vagyonából kiforgatott üzletemberben fokonként feltámad az — ember, ahogy minden üzleti érdekeltségéből kibővödik. Ezt kellett volna megmutatni, e helyett Lakatos olcsó korszerű tirádákat szavaltat az elszánt vállalkozókedvről. Nagyon is a nézőtéri rokonlelkek szájaize szerint.

Igen jó az előadás. Horváth Árpád eleven rendezése, elismerést érdemel. Azt a közreműködők igyekezete is. Törzs Jenő nagy és mutatós szerepet kapott, kamatosan fizet érte (hogy

én is banknyelven méltányoljam). A szerző szerint «olyan monumentálisat produkál, amit már nem is lehet normális színészi mértékkel mérni». Legyünk valamivel szerényebbek: amit produkál, az «normális színészi mértékkel» mérve is elsőrendű. Titkos Ilonának csak két jelenet jutott, egyebet abban sem igen mutat be,

mint két pompás — toalettet. Köpeczy-Boócz kevés eszközzel sokat ér el: kitűnő jellemzést ad. Az ifjú Sennyei Vera ezúttal nagyon szerencsésen jelentkezik, kivált a beszédje figyelmetérdemlően tiszta és kellemes. Földényi otthonosan mozog feladatában, Szakáts valamivel kevésbé.
Rédey Tivadar.

ZENE.

A FILHARMÓNIAI TÁRSASÁG ezidei III. hangversenyével hódolt Liszt Ferenc emlékének. Az «Orpheus» c. szimfonikus költeménye — Dohnányi vezényletével — szolgált bevezetésül. Abszolút zeneisége, csodálatos jólhangzása önkénytelenül is eszünkbe juttatja Lisztnek ehhez a művéhez fűzött előszavát: «Orpheus maga a művészet, maga a zene, amely melódikus hullámzásával, hatalmas összhangjával lágy, enyhítő fényt vet az ellentétes elemekre, amelyek minden ember lelkében és minden közösség bensejében véres harcokat vívnak egymással». Ezután *Cortot Alfréd*, a kitűnő Liszt-kutató, a mai francia zongoraművészet büszkesége játszotta el Liszt *Es-dur zongoraversenyét*. Nem csodáljuk, hogy ez a verseny még mind mai napig a legkedveltebb, legragyogóbb pódiumművek közé tartozik. Hanghatásainak vérdús színesége, a zongora és a zenekar váltakozó játékának arányossága, a forma tömör kidolgozottsága mellett a zenei gondolatok gazdagsága, csillogó szellemessége páratlan a maga nemében. Cortot művészi előadásában sok érdekes vonást tárt fel a sokszor hallott és mégis kimeríthetetlen mű tartalmából, csak mintha fizikumának ereje nem állt volna megfelelő arányban a nagy technikai nehézségekkel. Talán ez volt az oka, hogy a mű monumentális felépítését a kelletnél halványabb

körvonalúnak éreztük. A második részben a főváros ünnepelt vendége, mint karmester mutatkozott be a *Faust-szimfónia* vezényletében. Liszt ezzel a szimfóniával valósította meg talán a legtökéletesebben művészetének alapelvét: zenében kifejezni a dolgok lényegét. Az örök fausti sóvárgás legkülönfélébb árnyalatainak érzelmi hullámzása a mű főtémája: Liszt töprengő, magasratörő, szenvedélyes lelkének önvallomása, soha nem enyhülő szomjúság a lét rejteleyeinek megfejtése után. Cortot felfogásában az I. tételt — a *Faust portrét* — rendkívüli világosnak, de kissé elnyujtottnak éreztük. A II. tételt, *Gretchen* tündérvilágának, az átszellemült, felmagasztosult szerelem világának étheri hangzatai legnagyobb részét a fuvó hangszerek finom *dolcissimo*-jától függnek, így bizony csak megmaradtunk a prózai valóságnál. A *Mephisto tétel* diabólikus tombolása, dinamikus feszültsége el-elernyed a szuggesztív erejében nem egyforma intenzitású karmester kezében. Annál szebb volt a befejezés. A hatalmas zárókórus (székesfővárosi énekkar) sötét hangzatainak misztikus homályából mint egy jelenés emelkedik ki a tenorszólo, amely motívumával a szenvedéseiből megváltott Gretchen sugárzó alakját idézi. Cortot itt nagyszerű fokozásban tudta fellendíteni az ének- és zenekar együttes diadalhymuszát a

szellem halhatatlanságának dicsőítésére.

* * *

CASALS PABLONAK, a világ legnagyobb csellóművészeének hangversenye mindenkor ünnepnapot jelent a főváros zenei életében. Erre a hangversenyre elmenni úgyszólván társadalmi kötelesség; itt sohasem az igazi zenekedvelők, hanem a drága jegyeket megfizetni tudók vannak túlsúlyban, akik bámulatraméltó türelemmel hallgatják végig Casals súlyos műsorát. Most is zsúfolásig telt meg a Városi Színház rideg, óriási nézőtere a legdíszesebb közönységgel. Casals ebben az egyetlen szál csellojához annyira stilustalan környezetben valahogy nem tudott igazi lelkesedést gyújtani. Minden száma szinte emberfeletti módon tökéletes volt. Az Ó Haydn, Bach, Schumann interpretálásában valóban az a minden küzdelmen felül álló tökéletes világ tárul fel előttünk, amelyről Platontól Schopenhauerig álmodoztak a művészet filozófusai. Minden hang a helyén, sehol a legkisebb kicsúszás, érezzük, hogy nála minden olyan befejezett, tökéletes, ami kizárja a meglepetést. S talán éppen ez az oka annak, hogy a tökéletesség egyszerre, mint valami hiány érzés jelentkezik bennünk. Casalsnak már nincsenek lelki problémái? Hát ő már túl van mindenben, amit az emberi lélek vívódásaiból fakadó érzelmek, szenvedélyek visznek a zenei előadásba? Haydn versenyének rokkó bája éppen olyan tiszta szépség fényét sugározza Casals csodahengszerén, mint Bach zengő polifóniája, Schumann romantikus melankoliája. Igen boldog, igen harmónikus lélek lehet már Casals Pablo, de a szellem előtt nincs megállás, nincs kielégítettség, mert különben saját létét tagadja meg. Várjuk vissza Casals csellóját méltóbb kör-

nyezetben, örök fiatalon, a régi életteljességében!

* * *

A SVÁJCI ZENEMŰVÉSZET tekintélyes, kiemelkedő egyéniségét *Suter Hermann* (1870—1926) eddig csak híreből ismertük. Most Várady László karmester a Hangversenyzenekarral Palestrina-kórusral és az orvosi gyermekkarral mutatta be «Le Laudi di San Francesco d'Assisi» c. nagyszabású művét. A nem eléggé szabatos előadástól az a benyomásunk maradt, hogy Suter tudása és akarása nagyobb, mint művészi formáló ereje és fantáziája. Természetfestése, amelyre Szent Ferenc nap-himnusza ugyancsak elég alkalmat nyújt, hangszerezésében szürke, érzelmi tartalma inkább nagyhangú, mint bensőséges és őszinte. Mindemellett a mű részleteiben igen hatásos és csak elismerés illetheti az előadókat és karmestert a nehéz, nagy munkát igénylő vállalkozásért.

* * *

SIBELIUS JAN, Finnország nagy nemzeti zeneköltője az idén töltötte be 70. születésnapját. Tiszteletére a magyar Filharmónia két zenekari művét a «Finnlandia»-t és a II. szinfóniát adta elő. Különösen érdekesek egyéniék ezek a borongós hangulatú északi szerzemények. Mindkettőben rögtön szembetűnik, hogy Sibelius művészete teljesen hazája népzenejében, multjában gyökerezik. Ő volt az első, aki a finn zenét egyéni és nemzetközi jelentőségre emelte. Nem véletlen, hogy a finn folklore mozgalommal, a finn népi dallamok rendszeres gyűjtésével (Ilmari Krohn) párhuzamos időben jelenik meg az alkotó művészet terén Sibelius. A Finnlandiában lírikus szemlélődés váltakozik heroikus vonásokkal, formálása itt összefogóbb, mint a szinfóniában, ahol még erősen Csaj-

kovszky hatása alatt is áll. Hét szimfóniája közül igen érdekes volna az utolsók közül valamelyiket előadni, hogy teljesen kiérett művészetét megismerhetnénk.

Felejthetetlen száma volt ennek a hangversenynek *Busch Adolf* játéka. *Beethoven hegedűversenyét* tolmácsolta valóban tökéletes művészettel. Talán még sohasem hallottuk az I. tétel szárnyaló témáját ennyire töltekezve a beethoveni lélek meleg jóságával és szeretetével. A *Larghetto*-ban ez a mident betöltő melegség már teljesen átszellemülve hangzott fel *Busch* hegedűjén, a művész itt teljesen egybeforrt az alkotóval, aki már csak adni akar, megmutatni, hogyan lehet a külső formát a belsővel áthatni, a belsőt a formába öntéssel a szellem erejével feloldani, megváltani. *Busch* valósággal megígérte hallgatóságát az utolérhetően mű teljes életrekeltésével.

* * *

BRAILOVSZKY ALEXANDER
orosz zongoraművész joggal rendezte minapi szólóhangversenyét kizárólagosan *Chopin* műveiből. Ahol az előadóművészt valóban a lelki rokonság vezeti egyetlen alkotó tolmácsolására, a legérdekesebb, legizgalmasabb műélvezetet nyújthatja: százféle oldalról bemutatni *Chopin*-nek, a zongora legnagyobb költőjének gazdag, vonzerejében páratlan egyéniségét. *Brailovszky* legnagyobb ereje meggyőző szuggesztivitásában rejlik, amivel teljesen meghódítja a hallgatót az ő *Chopin* felfogása számára. De nemcsak *Chopin*, hanem a zongora számára is. A sok együttes a sok tömeg teljesítmény után ime ismét különös gyönyörűséget találunk egy nagy művezegyenység zongorázásában, aki újra felfedeztetni velünk e hangszer költészetét, sajátos mondanivalóját. *Chopin* h-moll szonátájában csodálhattuk legjobban a

művész sokoldalúságát: a forró lehelletű, izgatott pezsgésű szenvedélyesség, a diadalmas életigenlés, a búskomor, csüggedt hangulat a szláv lélek mély átélőképességével jutott kifejezésre. *Chopin* ritmikus gazdagsága, amely olyan néha mint a mindent elsöprő vihar, máskor mint egy édes, végtelenül gyöngéd simogatás, biztos formálást nyert *Brailovszky* nagyszerű virtuozitásában, léheletfinom billentésében, a felreppenő szalmabuborékok csillogó könnyedségével odavetett futamaiban. Megérdemelt nagy sikert aratott.

* * *

KRESZNÉ SZTOJANOVITS
LILLY dalestjének már a műsora mutatja a finom kultúrájú muzikus érdeklődését, nagy stílusérzékét és intelligenciáját. *Buxtehude* szólókantátéja 2 hegedű és continuo kísérettel ritka alkalmat nyújtott arra, hogy a *Bach-Haendel* korszak nagy elődjének nemes egyszerűséggel és bensőséggel telt egyházi stílusában gyönyörködhessünk. *Beethoven* «Geistliche Lieder» ciklusának mélyeséges komolysága egy kissé egy húron mozogott a művésznő előadásában. Annál jobban sikerültek a *Brahms*-dalok. Az életöröm eleven lüktetése a ritmikus könnyedség, különösen érvényre jutottak. Még egy bemutató is szerepelt a műsoron, *Ravel* «Chansons madécasses» c. énekhangra és fuvola, csello, zongorára írt szerzeménye. A modern kultúremler érdeklődése nyilvánult meg itt a primitív életformák iránt. *Ravel* is megragadta az exotikus szöveg, de hideg kiterveltségével, a sokféle hatáskeresés ideges váltakozásával nem tudott bele tartalmat önteni. *Sztojanovits Lilly* egyénisége különösen távol áll az ilyen stílustól, amelyet legalább az énekelt francia szöveg könnyed gráciájával lehetett volna érdekesebbé tenni. A mű nehézsége semmiesetre

sem állt arányban értékével. Liszt-dalok stílilusos előadása zárta le a szép estét.

* * *

A LISZT FERENC ZENEMŰVÉSZETI FŐISKOLA ének- és zenekari hangversennyel áldozott első nagy elnökgazgatója halhatatlan nevének. Az intézet zenekara *Kresz Géza* tanár kitűnő vezetésével adta elő a «Les Preludes» c. szimfónikus költeményt. Valamilyen programmal való összefüggés — ami Liszt szimfónikus költeményeit jellemzi — itt sem hiányzik. A harcias és idillikus hangulatok váltakozása, dallamgazdagsága *Lamartine* hasonló című költeményének vezérgondolataiból szűrődik le Liszt zenekarának színpompás nyelvén: «Mi más az életünk, mint preludiumok sorozata, ahhoz az ismeretlen dalhoz, amelynek első, ünnepies hangját a Halál intonálja . . .»

A 13. *Zsoltár* előadása kimagasló semény e volt az idei Liszt-évnek.

Liszt egyik legszebb alkotása ez, amelyet itthon is csak egyszer adtak elő. A mű felépítésének kristálytisztá logikája, arányossága Liszt bevezetett formaművészetéről tanuskodik. Az alaptéma mesteri szabad variálásában az érzelmek gazdag skáláján keresztül — Liszt saját vallomása szerint «véres könnyeken keresztül» — emelkedik fel a szenvedéstől, bűntudattól összetört lélek a kétségbeesésből a legfenségesebb istenerzésig. Kórus, zenekar a maga sajátos lényege szerint vesz részt a megragadó gyönyörű szöveg érzelmi hangulatának kifejezésében. A legfontosabb mégis a tenórszóló (*Székelyhidy Ferenc*) a mű tengelye, ami körül kórus és zenekar forog, ami mindent mozgat és áthat: Liszt Ferenc Istenhez könyörgő lelkének szárnyaló éneke.

A mű kitűnő előadása a vezénylő és betanító *Ádám Jenő* tanár szakavatottságát és az intézet énekkarának folytonos fejlődését, izmosodását bizonyította.

Prahács Margit.